

Activitatea „Societății scriitorilor români” în Transilvania la început de secol XX

Andreea DĂNCILĂ¹

Lucrarea de față își propune să analizeze partitura transilvăneană de început de secol XX a Societății Scriitorilor Români, cea care avea să devină în 1949 Uniunea Scriitorilor din România. Activitatea acestei societăți se constituie într-un dificil demers de reconstituire în condițiile în care arhiva acesteia dispăre într-un incendiu în anul 1911, lăsând astfel o etapă esențială a acesteia, cea a proiectelor de început, fără șansa unei imagini mai bine conturate. Chiar și cu acest impediment, au apărut două monografii consacrate Societății Scriitorilor Români semnate de Teodor Vârgolici și Ion Munteanu². Acestea vor puncta însă, destul de inconsistent activitatea societății în Transilvania, insistând mai ales pe realizările din România.

Însă, Transilvania, ca parte a proiectului cultural al acestei asociații, reacțiile la ideea profesionalizării scriitorului transilvănean împreună cu polemicele generate de manifestările scriitorilor bucureșteni aici se constituie, credem noi, în aspecte deosebit de ofertante pentru sondarea antebelucului românesc.

La 28 aprilie 1908 avea loc la București prima adunare de constituire a Societății Scriitorilor Români³. Ideea unei societăți menite să coaguleze energiile oamenilor de litere nu era una nouă, tentative de acest gen fiind regăsite pe toată întinderea secolului al XIX-lea, de la acea “Societate literară” imaginată în 1827 de Dinicu Golescu și Ion Heliade Rădulescu, la “Asociația Literară a României” din 1848, la “Societatea Literară Română” din 1866 și până la “Academia Română”, ca să cităm doar câteva din exemplele clasice ce se înscriu în grila consacrată a asociaționismului cultural de factură autohtonă. Însă această inițiativă, cea de la începutul secolului XX, ieșea din grila unui asociaționism strict cultural, chiar dacă protagoniștii săi se recrutau din rândul oamenilor de litere, și intra sensibil pe făgașul unui tip de asociaționism profesional. Faptul devine cu atât mai încărcat de semnificație cu cât avem de-a face cu asumarea unei identități profesionale la scriitorii români, categorie extrem de flexibilă chiar și la începutul secolului, greu de localizat în structura societății și de circumscris între niște limite⁴, dar care încearcă acum să-și revendice un nou statut, încadrabil în nomenclatorul de meserii.

Această primă societate a scriitorilor proiectată în 1908 va eșua la puțin timp după constituire, dar va crea un cadru de dezbateră a chestiunii, mai ales în presă⁵, astfel că la 21 august 1909 ideea va fi reluată, prin înființarea unei societăți purtând același nume. Din comitetul central al societății vor face parte Mihail Sadoveanu ca președinte, Dimitrie Anghel ca vicepreședinte, Emil Gârleanu ca secretar-bibliotecar, Cincinat

1 Autoarea dorește să mulțumească pentru suportul financiar din programul co-finanțat de PROGRAMUL OPERAȚIONAL SECTORIAL PENTRU DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE 2007 – 2013, Contract POSDRU 6/1.5/S/4 – „STUDII DOCTORALE, FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI UMANISTE”.

2 Teodor Vârgolici, *Istoricul Societății Scriitorilor Români*, GRAMAR, București, 2002; Ion Munteanu, *Istoricul Societăților Scriitorilor Români 1899-1949*, Ed. Eminescu, București, 1998.

3 Ea continua de fapt dezideratele Societății Române de Literatură și Artă, creată în 1904 și eșuată la puțin timp din cauza caracterului său mult prea eterogen. T.Vârgolici, *op. cit.*, p. 9.

4 Studiul de mare amploare al lui Liviu Malița, *Eu, scriitorul*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1997 tratează pe larg chestiunile ce țin de identificarea scriitorilor împreună cu limitele pe care orice definiție a acestui “grup social volatil” le suportă.

5 Victor Durnea, Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Anchete literare în perioada 1890-1914*, Ed. Alfa, Iași, 2005. Se vor înregistra aici toate luările de poziție ale anchetei desfășurate în 1909 cu titlul “E nevoie de înființarea unei societăți a scriitorilor?” inițiate de redactorul “Minervei”, Vasile Săvel.

Pavelescu, Eugen Lovinescu –cenzori, Octavian Goga, Ilarie Chendi, Ștefan Octavian Iosif, Zaharia Bârsan, Ion Minulescu-membri. Celelalte personalități care au semnat procesul de constituire din acea zi și au devenit membri fondatori au fost: Ion Scurtu, Radu Rosetti, Garabet Ibrăileanu, Corneliu Moldovanu, Sextil Pușcariu, Ion Agârbiceanu, Maria Cunțan, Elena Farago și alții, însumând 47 de nume de scriitori⁶. Așa cum se poate observa din seria celor care consimt să facă parte din societate, aceasta se dorea a fi un organism deasupra școlilor și curentelor literare, încercând să propună o unificare a peisajului literar măcinat de numeroase tendințe polemice la începutul secolului. Totodată, se remarcă și absența personalităților-instituții, a numelor titrate ale perioadei, în componența societății. Faptul este justificabil într-o anumită măsură, dacă luăm în considerare atacurile virulente legate de apariția acestei societăți, pe care Nicolae Iorga le vehiculează. Acesta, alarmat de scopul clamat al societății, profesionalizarea scriitorului și de lipsa unei selecții riguroase, va întrezări în acest proces semnele unei “periculoase mercantilizări culturale”, ironizând în numeroase articole această inițiativă “*de a face literatură cum fac alții cizme*”⁷. Această rezervă inițială a scriitorilor consacrați față de societate va fi în timp depășită prin alăturarea lor din postura membrilor onorifici la lucrările societății. Cu toate acestea, nucleul dur al Societății Scriitorilor Români va rămâne în continuare cel format din tinerii care debutaseră cu maxim zece ani înainte de înființarea acesteia și care se bucurau de o oarecare recunoaștere și vizibilitate în breasla scriitoricească.

Statutele societății, adoptate în 1909, devin esențiale pentru înțelegerea acestui tip de demers, impregnat de idealismul începutului de drum, destul de derutant de tradus în practică.

Paragraful al doilea din Statutele Societății Scriitorilor Români stabilea drept scop al acesteia “*apărarea drepturilor și intereselor morale și materiale ale scriitorilor*”. Mijloacele de realizare ale acestui deziderat vor consta în conferințe, șezători literare, reprezentații dramatice, și serbări.

Paragraful următor disocia membrii societății în trei categorii: membri activi, de onoare și donatori. Orice scriitor român care voia să facă parte din rândul membrilor activi trebuia să prezinte actul de naționalitate română, lista operelor al căror autor este, adeziunea la statutele societății împreună cu o taxă de înscriere. Membru de onoare devine, în viziunea comitetului central al societății, “*orice persoană cu merite deosebite pentru literatura română*”.

Oricât de lipsite de niște coordonate stabile ar putea părea azi aceste statute, ele se constituie într-un indice de definire a scriitorului român la început de secol XX. După cum se observă, acesta era limitat de marca etnică și de calitatea sa de creator. Ultimul criteriu, lăsat complet necondiționat, face imposibilă orice selecție la acest nivel, lucru ce va fi aspru penalizat în dezbaterile vremii, societatea riscând să devină o asociație a “proletariatului scriitoricesc” în rândurile căreia pot intra de la Titu Maiorescu până la ultimul gazetar. De altfel, cu greu se poate vorbi de consens în ceea ce privește scopurile acestei societăți. Membrii săi o vedeau fie ca organism menit să “*întrețină cultul pentru creatorii literaturii noastre*”, “*să controleze educația masei*”⁸, fie ca “*întovărășire cu caracter economic*”⁹ sau ca “*societate care să aibă autoritatea necesară și mijloacele de a îndruma mișcarea literară*”¹⁰, sau ca “*organism oportun de dragul solidarizării breslei*”¹¹.

Deruta în ceea ce privește natura acestei societăți la limita culturalului cu profesionalul se continuă și în regulamentul de funcționare al acesteia, în care se precizează: “Pentru îndeplinirea scopurilor societății, membrii săi se obligă la o muncă solidară astfel: 1. dezvoltarea activității literare interne; 2. ținerea de conferințe sau lecturi publice; 3. apărarea și promovarea interesului și prestigiului societății. În schimb, societatea va căuta să apere drepturile scriitorilor față de editorii de literatură română și va căuta să stabilească legături avantajoase cu societăți literare și cu casele de editură din străinătate”¹².

Societatea Scriitorilor Români nu a beneficiat însă de o publicație constantă cu care să se identifice, deși revista *Cumpăna* apărută între 1909-1910, grupa majoritatea membrilor societății. S-a încercat în anii 1912 și

6 T.Vărgolici, *op. cit.*, p. 73.

7 V.Durnea, Gh.Hrimiuc-Toporaș, *op. cit.*, p. 227.

8 Ilarie Chendi, *O societate a scriitorilor români*, în *Noua Revistă Română*, 1909, nr. 17, p. 203.

9 Alexandru Dima, *Scrisori către Garabet Ibrăileanu*, vol. I, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 245.

10 Ion Gorun, *O societate literară*, în *Viața literară*, 1906, nr. 16, p. 2.

11 V.Durnea, *op. cit.*, răspunsul lui Eugen Lovinescu la ancheta menționată, p. 229.

12 T.Vărgolici, *op. cit.*, p. 24.